

**Александар С.
Врањеш^[1]**

Универзитет у Бањој Луци
Факултет политичких наука
Бања Лука (Република
Српска – Босна и Херцеговина)

Жељко М. Будимир^[2]

Универзитет у Бањој Луци
Факултет политичких наука
Бања Лука (Република
Српска – Босна и Херцеговина)

УДК 327.7/.8(497.6)"1995/..."
323(497.6)"1995/..."
341.382(497.6)"1995"
Прегледни научни рад
Примљен: 04.12.2023.
Прихваћен: 22.12.2023.
doi: 10.5937/napredak4-48072

Босна и Херцеговина између међународних интервенција и распада

Сажетак: Процес изградње државности Босне и Херцеговине мимо одредаба Дејтонског мировног споразума, Запад спроводи већ 28 година кроз различите форме. Оно што нису успјели постићи у Дејтону, наставили су силом, кажњавањима, прегласавањима страних судија, наметањима високих представника, преносом надлежности и суспендовањем демократије. Циљеви су им били разградња Дејтона и јачање заједничког нивоа власти на унутрашњој аутономије ентитета, али уместо унитарне БиХ, добили су климат протекторат. Данас Босна и Херцеговина има огроман несклад између дејтонског уставног система и постојећег стања након деценија различитих страних интервенција у политички и правни систем БиХ. Недостатак потенцијалних рјешења за излазак из објективно нефункционалног стања додатно су појачали утисак да се БиХ креће у правцу дисолуције. Тврдња да су интервенције дијела међународне заједнице у БиХ појачале потенцијал за распад ове државне заједнице, основни је фокус овог рада.

Кључне речи: Босна и Херцеговина, међународне интервенције, Дејтонски споразум, правно насиље, нефункционалност државе

Увод

Сарајевска канцеларија њемачке Фондације Фридрих Еберт објавила је 2012. године публикацију под називом *Босна и Херцеговина 2025: Сценарији будуће развоја догађаја*, у којој је тим од 20 чланова понудио могућности како ће изгледати Босна и Херцеговина 2025. године. Користећи методу израде сценарија, чланови

тима су објавили пет могућих визија будућности БиХ, и то: (1) „Dayton Mail – Status quo“. – Према том сценарију уставна структура Босне и Херцеговине остала је иста. Државна заједница је стекла кандидатски статус, али не и чланство у Европској унији, те је у поређењу са сусједним земљама у горем економском стању. Систем функционише на основу политичких интереса партија на власти, тако да се промјене догађају,

[1] sasa.vranjes@gmail.com

[2] zeljko.budimir@fpn.unibl.org

али веома споро. (2) „Trans BiH Arrow – функционална децентрализована држава“. – Овај сценарио предвиђа да ће БиХ до 2025. године постати чланица Европске уније као функционална децентрализована држава, са владавином права, поштивањем људских права и економијом у процвату као резултат значајних уставних промјена. Политичке елите су превазишле старе препреке засноване на партикуларним етничким интересима и створиле нову структуру са јасном социоекономском политиком у служби свих грађана и са заштитним механизмима заштите људских права различитих група.

(3) „BiH Union Express – функционална централизована држава“. – И овај сценарио види БиХ 2025. године као чланицу Европске уније, али као централизовану државу. У овом сценарију централизовани политички систем омогућио је поједностављено доношење одлука, што је резултовало политичким, економским и правосудним реформама, чији су коначни исход владавина права, напредовање економије, опадање стопе незапослености и јачање социјалне кохезије. (4) „Western Balkan Inter City – поновно регионално повезивање“. – У овом сценарију БиХ је чланица ЕУ заједно са осталим државама

Евроинтеграције БиХ

Илустрација састављена од: ЕУ заставе, www.freepik.com, Free licence;
и заставе у облику мапе Босне и Херцеговине, <https://commons.wikimedia.org> ©Public Domain

Западног Балкана. Та чињеница створила је 2025. године нову политичку парадигму, а подјеле по националним или етничким основама постале су бесмислене. Али прије него што је успостављена ова нова интеграција, регион је прошао дуг процес поновног повезивања захваљујући постојању неколико важних мотивационих елемената – економска међузависност, исте спортске и културне вриједности, иста перспектива чланства у ЕУ, непостојање језичких баријера итд. Све наведено дало је допринос новом регионалном повезивању. (5) „Tripartite Border Train – дисолуција“. – Посљедњи сценарио не види постојање Босне и Херцеговине у садашњем облику 2025. године. Тињајући етнички сукоб, који је трајао деценијама, кулминирао је дисолуцијом БиХ на три засебне државе под окриљем међународне заједнице да би се спријечио насилни сукоб. Република Српска је остала у својим границама, а распад ФБиХ се десио на бази одвајања кантона са хрватском односно бошњачком већином. Те новонастале државе су 2025. године фокусиране на унутрашњу консолидацију с циљем уласка у ЕУ. Њихове економије развијају се захваљујући директним страним инвестицијама и међународној помоћи (Pasch, 2012, str. 17–21).

Ако данас, на крају 2023. године анализирамо наведене сценарије, није тешко закључити да је први сценарио најближи садашњем стању, да су други, трећи и четврти сценарио скоро неоствариви, док пети сценарио и даље има потенцијал да се оствари. Одређен број данашњих домаћих и страних политичких актера пронаћи ће потенцијал за остварење петог сценарија у тзв. сецесионистичкој политици власти Републике Српске. С друге стране, аутори овог рада

сматрају те претпоставке нетачним с обзиром на то да, изузев реторике и медијских наступа појединих функционера у којима се сецесионизам спомиње као одређен дефанзиван одговор на нападе на аутономију Републике Српске, не постоји нити један конкретан доказ да власт Републике Српске води сецесионистичку политику доношењем конкретних одлука или да прави планове за издвајање из државне заједнице. Аутори узроке нефункционалности Босне и Херцеговине и могуће дисолуције у догледној будућности виде у погрешној политици дијела међународне заједнице која Босну и Херцеговину од краја рата до данас одређује као властити протекторат, што за посљедицу има мањак функционалности, унутрашњег договора између три конститутивна народа и заједничке визије будућности државне заједнице. Стога основна хипотеза овог рада гласи да су међународне интервенције у политички и правни систем дејтонске Босне и Херцеговине од краја рата до данас допринијеле нефункционалности ове државне заједнице, којој, из тог разлога, пријети дисолуција у догледној будућности. Да бисмо доказали ову хипотезу, направимо гезу политичких конфликта у БиХ од краја рата до данас, са посебним освртом на позицију дијела међународне заједнице и њихово правно насиље, које у континуитету спроводе од потписивања Дејтонског мировног споразума до данас.

Заблуде о „бошњакизацији“ БиХ

Данашња Босна и Херцеговина формирана је у бази Рајт-Петерсон у Дејтону (Охајо, САД) 21. новембра 1995. године на основу мировног

10 | споразума и од тада носи капацитет државне заједнице састављене од два ентитета и три конститутивна народа. Ипак, заустављање рата није била гаранција обуставе политичких конфликата у БиХ. У својој чувеној књизи *О рату*, пруски генерал и војни теоретичар Карл фон Клаузевиц сковао је максимуму „рат је наставак политике другим средствима“ (Clausewitz, 2007) која ће након његове смрти постати једна од најцитиранијих реченица на глобалном нивоу. Данас би се мало ко успротивио варијацији на Клаузевицеву мисао да је у случају дејтонске Босне и Херцеговине политика наставак рата другим средствима. Разлог за то лежи у погрешном приступу међународних актера не само методама примјене приликом успоставе мира него и имплементацији новог политичког система који је произашао из Дејтонског мировног споразума. Прокламована улога дијела међународне заједнице у посредовању у рату у БиХ заснивала се на два циља: заустављање конфликта и успостава трајног мира, што је и постигнуто у Дејтону. С друге стране, оно што није било видљиво те 1995. године, а што ће касније постати очигледно из активности представника дијела међународне заједнице у БиХ, била је агенда по којој је Дејтонски мировни споразум замишљен само као прелазно рјешење прије стварања функционалне и унитарне Босне и Херцеговине према њиховим критеријумима и визијама (Кесмановић др., 2021).

Идеја је била да се након заустављања сукоба, мирним средствима и огромним притиском са Запада с временом изврши унитаризација Босне и Херцеговине, која би преко ноћи постала демократска, мултиетничка, грађанска, одржива,

мулти културна држава и чији би грађани извршили трансформацију не само политичких ставова него и властитог идентитета (*ibid.*). То потврђује и бивши правни савјетник високог представника Филип Леру Мартен, који у уводном поглављу своје књиге *Дипломатска контраофанзива – Поуке из Босне и Херцеговине* истиче да је након ратификације Дејтонског споразума међународна заједница поставила као кључни циљ јачање централних структура БиХ, што би зацементирало и неутрализовало интерне сецесионистичке тежње (Leroux-Martin, 2014). Другим ријечима, било је неопходно ослабити дејтонске позиције ентитета, а самим тим и конститутивних народа, јер је само један од три народа у том западном експерименту видио своју корист. Да би се то остварило, било је неопходно редефинисати улогу међународне заједнице, јер сам Анекс 10 Дејтонског мировног споразума, којим је дефинисана улога високог представника, није био довољан да се наведена трансформација изведе. Као што професори Чедомир Антић и Ненад Кеџмановић с правом примјећују, улога високог представника је Анексом 10 била дефинисана само као подстицање, помагање, савјетовање у процесу имплементације међународног споразума, а само се први високи представник Карл Билт досљедно држао тога (Antić, Кесмановић, 2016, стр. 341). Да би успоставила привид проширења надлежности високог представника, међународна заједница је морала прибјећи дословно колонизаторским методама да би силом створила обману о легитимитету будућег правног насиља високог представника.

Међународна заједница овим не само што није успоставила нови и либералнији политички

систем неке унитарне БиХ, чији би грађани преко ноћи заборавили своје поријекло, историју, културни и политички идентитет, узроке анимозитета, ратне сукобе и визију будућности, него је направила корак уназад у односу на дејтонски концепт. Створила је протекторат, који ће у наредним деценијама све више удаљавати конститутивне народе од могућности градње заједничке државе, а Босну и Херцеговину од шансе да постане јединствена политичка целина која функционише као суверена држава (Кестановић и др., 2021).

Загребачка професорица политикологије Мирјана Касаповић узрок за дисфункционалност види у томе што у БиХ не постоји темељни консензус конститутивних народа о државној заједници, нити постоји било каква шанса да до тог консензуса дође (Касаповић, 2005, стр. 162). О томе пише и професор емеритус Универзитета у Глазгову Џејмс Келас, који у својој књизи узгред не преза од једностране визије апсолутне српске кривице за сукобе у бившој Југославији, али на крају признаје да је било немогуће од Босне и Херцеговине створити националну државу, јер је лојалност према БиХ присутна само код Бошњака, док друга два народа виде Србију и Хрватску као своје националне државе (Kellas, 2004, стр. 161–162). Келас додаје да је продубљивању међуетничке дистанце дао допринос и амерички и притисак Уједињених нација у БиХ који нису успјели у намјери да створе консоцијацијски модел по узору на Швајцарску и Белгију (*ibid.*). Мирјана Касаповић додаје да су због спољног притиска који их приморава да живе у нежељеној држави, Срби и Хрвати изградили патриотизам само према властитим

националним сегментима у којим живе, а не према цијелој држави (Касаповић, 2005, стр. 16).

Тако се код Срба рађа патриотизам према Републици Српској, код Хрвата према виртуелној хрватској републици Херцег-Босни или „херцегбосанским“ кантонима у којима чине већину, док су само Бошњаци лојални својој визији цјеловите и унитарне БиХ (*ibid.*). Међутим, та бошњачка визија потпуно је комплементарна западној визији јединствене БиХ, те је бошњачка политичка елита веома брзо почела да промовише визију унитарне грађанске Босне и Херцеговине, гдје би власт прије свега била заснована на принципу „један човјек један глас“. Тако су се иза демократског привида, у суштини, сакриле хегемонистичке намјере успостављања унитарне државе која би на основу демографског стања у суштини постала национална држава Бошњака на рачун друга два конститутивна народа, који би у том случају вјероватно завршили као националне мањине. Што је најинтересантније, бошњачка политичка елита сматра овај план својеврсним „природним правом“ произашлим из упорно заговаране политике виктимизације, која сматра да бошњачка политичка права треба да произилазе из тврдње о најбројнијим жртвама посљедњег рата (Кестановић и др., 2021).

Без обзира на то што би то поново био неки *sui generis* процес (да је могао да се оствари), одређена логика може да се примијети са сличним процесима виђеним у Европи и Азији након пада комунизма, а које амерички професор Роџерс Брубакер (1996) назива „национализација држава“. Према овом аутору, „национализација државе“ подразумева следеће елементе:

12 | (1) постојање „главне нације“ (енгл. core nation); (2) идеју да „главна нација“ себе сматра легитимним „власником“ државе; (3) увјерење да „главна нација“ не напредује, односно да њени специфични интереси нису адекватно реализовани или изражени, упркос њиховом праву на „власништво“ над државом; (4) мобилизација у друштвеном животу зарад промовисања језика, културног напретка, демографске доминације, економског благостања или политичке хегемоније „главне нације“; (5) оправдање за овакву мобилизацију лежи у потреби за компензацијом за претходни лош положај и дискриминацију „главне нације“ прије него што је добила „властиту“ државу (поменута политика виктимизације – прим. аут.); (6) мобилизација на темељу ових идеја одвија се у различитим сферама, почевши од легислативе, изборних кампања, медија, удружења грађана, универзитета итд., с циљем да се утиче на обликовање политика у складу са интересима „главне нације“; (7) на крају овог процеса налази се „усвајање“ (енгл. the adoption) формалних и неформалних политика утемељених на описаним идејама, од државе, државних институција и функционера, до недржавних организација (Brubaker, 1996, str. 83–84).

Ношена овим примјером, Мирјана Касаровић сматра да су Бошњаци већ присвојили статус „главне нације“ у БиХ, а Брубакеров концепт „национализације државе“ тумачи као „бошњакизацију Босне“ која се може тумачити као поменута надокнада за наводно вишевјековно угњетавање бошњачког народа од хришћанског и Истока и Запада (Kasarić, 2005, str. 17). Као што је већ поменуто, на основу тог „права“

Бошњаци сматрају да власт треба устројити на начелу „један човјек, један глас“, што би демократским путем осигурало надмоћ најбројније бошњачке националне заједнице (*ibid.*, 18).

С друге стране, Бошњаци овај процес не виде као споран, него као сасвим природан. У образложењима одлазе и корак даље, тврдећи да се у БиХ кроз историју обликовала једна нација коју чине припадници свих вјера што живе на њезином тлу, тако да је савремена „босанскохерцеговачка“ држава у суштини политичка реинкарнација бошњаштва као нације, али тај процес не тече равномјерно код свих вјерских заједница, па су Бошњаци нешто свјеснији тог процеса него „босански католици“ и „босански православци“, којима треба још времена да из њихових идентитета „ишчезну“ вишедеценијска „србизација“ и „хрватизација“ (Ibrahimagić, 1999, str. 19, у: Kasarić, 2005, str. 170). Ако оставимо по страни ове апсурдне тезе, индикативно је да се међу бошњачким интелектуалцима занемарује да је савремена Босна и Херцеговина устројена на Дејтонском мировном споразуму, који није само зауставио грађански рат него је и креирао ову државну заједницу и дао права конститутивним народима, али и унутрашње и спољно признање Републици Српској.

Бошњачка политичка елита и данас се држи модела „изградње државе“ по западним мјерилима, којег је промовисала и до неког нивоа имплементирала међународна заједница, а чему су пружили отпор српски политички представници из Републике Српске.

Ако се вратимо на књигу бившег службеника ОХР-а Филипа Леруа Мартена, он дословно

пише да се Република Српска од краја рата 1995. године опирала међународним настојањима да се БиХ „поново састави“ и закључује да „они који су се опирали увођењу унитарног система власти у Босни и Херцеговини прије рата, сада се опирају настојањима на изградњи државе“ (Leroux-Martin, 2014). Коначно, ако је Бошњацима сасвим логично и природно да уз помоћ дијела међународне заједнице треба да изврше „бошњакизацију Босне“, онда отпор који је пружио Република Српска не треба да изненађује. Интересантно је да се овај сценарио могао предвидјети још у бази Рајт-Петерсон 1995. године и да догматско инстинтирање на моделу „изградње државе“ неће дати очекивани резултат. Тадашњи „миротворци“ просто нису жељели ни да разматрају могућност да се питање Босне и Херцеговине ријеши другим методама, укључујући и подјелу територије, него су били ближе идеји да ће уз помоћ силе успоставити јединствену државу по њиховим мјерилима, занемарујући конфликтима и историјом дубоко подијељене етничке заједнице.

Проблеми стејтбилдинга у БиХ

Још један бивши правни савјетник у ОХР-у, енглески адвокат и стручњак за међународно право, Метју Периш, у својој књизи *Слободни њаг на Балкану* отворио је питање да ли је међународна заједница погријешила одбијајући сваку могућност подјеле БиХ и инсистирајући искључиво на примјени модела „изградње државе“. Тражећи коријене овог модела, Периш се враћа на извјештај Бутроса Бутроса Галија

пред УН, под називом „Агенда за мир“ (Ghali, 1992), у којој се бивши генерални секретар Уједињених нација залагао за широку доктрину употребе војних „хуманитарних интервенција“ унутар суверених држава које је санкционисао Савјет безбједности УН зарад спасавања живота (Parish, 2009, p. 5). Такође, Гали у свом извјештају сматра да није довољна само војна интервенција, него да међународна заједница мора након сукоба да изгради мир реконструкцијом институција власти, а све под покровитељством Уједињених нација, чиме би ова институција у постхладноратовској ери добила сасвим нову улогу (Ghali, 1995).

Управо овај модел примијењен је у послеријатној Босни и Херцеговини као својеврсни експеримент у којем је требало идеју о „изградњи државе“ и демократској реконструкцији по мјерилима Запада, а у „духу Дејтона“ примијенити у постконфликтном друштву заснованом на тешком бремену етнички мотивисаног грађанског рата (Кестановић i dr., 2021). Примјена модела „изградње државе“ у Босни и Херцеговини наишла је на критику и на самом Западу. Поједини аутори анализирали су примјену овог модела док је био још у назнакама, чак и током грађанског рата, процјењујући колике су шансе да успије. Метју Периш је ове ауторе означио као скептике и разврстао их у двије школе мишљења – прву је назвао „постлиберална изградња мира“, а другу „теорија подјеле“ (Parish, 2009).

Ови први заговарали су тезу да је „трансплантација“ демократских институција у постконфликтна друштва превише исхитрена, те да је реконструкција мултиетничког друштва

заснована на либерално-демократском моделу просто немогућа, посебно јер етничке заједнице које се међусобно мрзе немају капацитет да изграде демократски политички оквир (*ibid.*, str. 8). Тако примјена модела „изградње државе“, да би се реинтегрисале међусобно отуђене етничке групе, није ни практична ни пожељна. Важан припадник ове постлибералне школе свакако је професор Мајкл Барнет са Универзитета у Минесоти, који у свом раду под називом „Изградња републиканског мира – стабилизација држава након грађанског рата“ тврди да либерална изградња мира није дала велике резултате зато што њихов покушај да за само неколико мјесеци радикално трансформишу све аспекте државе, друштва и економије, у суштини ова „крхка друштва“ излажу невјероватном стресу, посебно што постконфликтне државе немају неопходни институционални оквир, али ни грађанску културу да би могли апсорбовати потенцијалне притиске, што на крају постаје „сјеме“ будућих конфликта (Barnett, 2006, str. 88–89). На сличном трагу је и професор Роберт Ор са Универзитета у Мериленду који је раније обављао функцију помоћника генералног секретара Уједињених нација за стратешко планирање и координацију политика. Он у свом тексту под називом „САД као градитељ нације“ истиче да би минимално оспособљавање државе да самостално функционише требало да буде једини одговарајући циљ, јер међународни актери треба да буду реални у процјени шта могу да постигну у контексту пропале државе и девестираног послеријатног окружења (Orr, 2004, str. 12). Посебно је нереално очекивати да ће међународни фактор разријешити главне узроке сукоба у земљи

и изградити неку нову и трајнију државу. Постизање тих дугорочних циљева требало би да буде посао грађана те државе и њихових лидера, уз подршку међународног фактора у нормалним економским (трговина и помоћ), војним (савезништво) и политичким (дипломатија) односима између суверених држава (*ibid.*). Као што можемо примијетити, ова „постлиберална“ становишта нису примијењена у случају Босне и Херцеговине, него је примијењен модел тзв. либералне изградње мира (више у: Paris, 2004). Примјеном овог модела међународна заједница је направила управо оне грешке на које указује Роберт Ор.

Метју Периш сматра да главна слабост теорије о „либералној изградњи мира“ лежи у претпоставци да би креирање институција по западним мјерилима аутоматски генерисало западни културни и политички образац (Parish, 2009, str. 9). Као што ћемо видјети касније, међународна заједница је чак била спремна да учини правно насиље и примијени силу како би створила привид прогреса у том правцу. Да је то било погрешно, примјећују и „постлиберални“ критичари, који с правом закључују да је институционална реформа процес еволуције, а не трансплантације и драматичне трансформације друштвеног и политичког система, коју „мировњаци“ нереално очекују да остваре унутар временског оквира њихове мисије (*ibid.*, str. 10). Периш (2009) описао је неколико посљедица из визуре „постлибералних“ теоретичара које су произашле из погрешне примјене модела „либералне изградње мира“, а које су релевантне и за послеријатну Босну и Херцеговину: (1) На крају грађанског рата или периода тоталитарне

диктатуре, демократски политички „трансплан-ти“ изазивају хаос у друштву. Демократија може да произведе застој у политичкој машинерији, отежавајући формирање ефикасне власти јер постоји неуспјех у успостављању консензуса. Тако либерална демократија у постконфликтном друштву у суштини креира неуспјешну државу. (2) Развој демократије на одређен начин треба успорити, јер је важније прво изградити јаке државне институције него одржати изборе. Увођење демократије у трауматизовано послјератно друштво мора бити постепено. (3) „Изградња државе“ је нужно дугорочан процес. Претпоставка да ће брза „трансплантација“ правног система и сета закона одмах дати резултат, једноставно је погрешна, јер је неопходно много изборних циклуса да би се изградиле консензус и политичка култура компромиса (*ibid.*, str. 10–14).

Другу групу аутора који су критички анализирали модел „изградње државе“ Метју Периш је означио као заговорнике „теорије подјеле“. Теоретичари из ове школе мишљења у својим текстовима праве разлику између идеолошки мотивисаних и етнички мотивисаних грађанских ратова (Parish, 2009, str. 14–15). Ове прве је много лакше ријешити него етнички мотивисане ратове, зато што су ови други конфликти много дубљи и захтијевају да се зарађене групације дословно физички раздвоје. Иначе, „теорија подјеле“ је веома непопуларна међу већином представника међународне заједнице који ово становиште посматрају као расистичко и, из угла либерално-демократске догме, крајње нехумано и неприхватљиво. С друге стране, заговорници „теорије подјеле“ често уопште не улазе

у вриједносне и етичке судове, него полазе од простог чињеничног стања да се припадници етничких заједница међусобно мрзе и убијају, из чега произилази да је физичко раздвајање једино рјешење (Parish, 2009, str. 17–18).

Један од важнијих доприноса развоју „теорије подјеле“ дао је професор Хаим Кауфман са Универзитета Лихај, који у свом научном раду из 1996. године, под насловом „Могућа и немогућа рјешења у етничким грађанским ратовима“, истиче најважнију логику ове теорије: „Да би спасили животе којима пријети геноцид, међународна заједница мора напустити приступ покушавања враћања ратом разорних мултиетничких држава [...] него омогућити и заштитити кретања становништва с циљем стварања националних домовина“ (Kaufmann, 1996, str. 137). Према овом аутору, постоје само три могућности окончања етнички мотивисаног грађанског рата: (1) потпуна пobjеда једне стране; (2) привремено потискивање конфликта од стране неке спољне војне силе која би извршила окупацију; (3) самоуправа раздвојених страна (Kaufmann, 1996, str. 139). Кауфман је посебно заговорник ове треће опције додајући да се међуетнички конфликт не може окончати све док се безбједносна дилема не смањи физичким раздвајањем зарађених страна. Рјешења која имају за циљ враћање мултиетничких грађанских политика, као што подјела власти, изградња државе или реконструкција идентитета, уз бјегавање могућег трансфера становништва, не функционишу зато што не чине ништа да умање интензитет безбједносне дилеме, зато што су етнички страхови и мржња ојачана ратом изузетно отпорни на промјене (*ibid.*).

Потписивање Дејтонског споразума у Паризу, 14. децембра 1995. године
С лева на десно, стоје: Фелипе Гонзалез, Бил Клинтон, Жак Ширак, Хелмут Кол, Џон Мејџор, Виктор Черномирдин.
Седе: Слободан Милошевић, Фрањо Туђман, Алија Изетбеговић.

Извор: wikipedia.org ©Public Domain

У том контексту Кауфман коментарише тада тек потписани Дејтонски мировни споразум и као његову основну слабост види тежњу да се обнове централне државне институције са овлашћењима на територији комплетне БиХ, као и трипартитно Предсједништво са „ротирајућим“ мандатима. Такође, као слабост ДМС-а Кауфман истиче и повратак избјеглица, закључујући да су те одредбе мировног споразума непожељне и непримјенљиве, те би најбоље било да се од њих одустане и да просто „одумру“. Умјесто повратка избјеглица, Кауфман у свом раду из 1996. године предлаже

компензацију за изгубљену имовину (Kaufmann, 1996, str. 168).

Основно начело којим се Кауфман води у свом раду почива на спасавању живота у етничким конфликтима, што би требало да буде основна водиља свим актерима који покушавају да успоставе мир. Да би се спасили животи, Кауфман сматра да треба некада игнорисати правне норме које су усмјерене на очување државе и њеног суверенитета, јер је то мања штета него губитак људских живота. С друге стране, у случају БиХ, међународна заједница се водила потпуно супротним становиштем да,

зарад суверенитета БиХ, на силу покушају успоставити мултиетнички поредак заснован на присилној реинтеграцији мржњом раздвојених етничких заједница. Да је то погрешно, Кауфман је упозорио још 1996. године, закључујући да на Западу влада погрешна перцепција да је интегритет држава и њихових граница важније начело, него самоопредјељење народа (Kaufmann, 1996, str. 170).

Осим Кауфмана, треба споменути још нека важна имена која су дала допринос развоју „теорије подјеле“ углавном у америчким научним часописима. Већина ових аутора узимала је рат у Босни и Херцеговини за студије случаја, јер им је тај примјер директно потврђивао хипотезу о подјели. Тако, професор Мајкл Оханлон са Брукинг института и Универзитета Колумбија пише 1998. године текст под насловом „Претварање прекида ватре у Босни у мир“, у којем истиче да је очекивање да се БиХ поново уједини у мултиетничку државу крајње нереално и да би много реалнији циљ била подјела БиХ на три различите државе, гдје би у свакој доминирао по један од три народа. Такође, Оханлон истиче да у сваком случају треба одустати од покушаја да се резултати етничког чишћења врате у првобитно стање и да је неопходно одустати од инсистирања о повратку избјеглица, те задржати тренутно стање у којем су одређени дијелови БиХ прилично етнички хомогени (O’Hanlon, 1998, str. 42).

Још један аутор који је сматрао да је погрешно становиште међународне заједнице о „изградњи државе“ и да се треба приклонити теорији подјеле Босне и Херцеговине, али и успостави новог државног поретка на цијелом Балкану у складу са етничким принципима, био

је амерички историчар Гејл Стокс, који је тврдио да треба „одредити нове државне границе на Балкану, у складу са етничким границама [...]. Наша тренутна политика наметања мултикултурализма и толеранције Босни и Косову не може функционисати“, и додаје да прекрајање државних граница укључује стварање „мале бошњачке муслиманске државе“, те припајање дијелова Босне и Херцеговине Србији. На крају Стокс закључује да није кључно питање хоће ли се пројекат стварања хомогених етничких држава на Балкану догодити, него само како ће се то десити (Stokes, 2003, str. 165, 176).

На крају, интересантно је да све ове идеје о могућој подјели БиХ нису никада озбиљно разматране током грађанског рата, приликом преговора са зараћеним странама. Нити је кад оваква подјела БиХ била агенда страних „мировњака“ који су све приједлоге заснивали на западној визији изградње мултиетничке државе и којој је етнички заснована подјела била идеолошки далека. Коначно, када су установили да успостава поретка по њиховој замисли није спроводива без употребе силе, одлучили су се на неправно насиље у „духу Дејтона“ и извршили читав низ интервенција, првенствено на штету Републике Српске (Kestanović i dr., 2021). Коначно, Дејтон је успоставио центрипетални систем подјеле власти, стварајући изузетно слабу, асиметричну „конфедерацију“, без ефикасне централне власти (Sebastián-Aparicio, 2014, str. 56) и то су имали на уму међународни актери који су се одлучили да то стање промијене у правцу либерално-демократске визије „изградње државе“. Ако томе придодемо и степен незадовољства конститутивних народа „дејтонском

стварношћу“ у којој су се нашли након 1995. године, не изненађује што свој експеримент у БиХ међународна заједница није могла реализовати без великих притисака на конститутивни народ, који није желио уставну прекомпозицију у корист државне заједнице са којом се ни данас не идентификују. Да би „сломили“ српски отпор, примијенили су дословно „колонизаторске методе“, упаковане у обланду изградње функционалне грађанске државе са европском будућношћу.

18 |

Све до 2006. године, огромне присиле и репресије готово да нису наилазиле на отпор у српском корпусу. Разлог не треба тражити у одговорности партија и лидера из Републике Српске који се нису супротстављали, него у размјери силе коју је међународни фактор примјењивао. Ауторитет високог представника био је дословно поткријељен употребом силе, коју је НАТО манифестовао кроз ИФОР и СФОР у БиХ (у почетку са 32.000 војника), а што ће касније наставити ЕУФОР јединице. Бројни су примјери тортура према осумњиченима за ратне злочине, затим свједоцима у монтираним процесима у Хагу, као и смјенама и одузимањима грађанских права српских политичара, блокирања њихове имовине и под образложењем или да су опструисали примјену Дејтонског споразума или да су помагали хашким оптуженицима (Кестановић и др., 2021).

Ни у једном случају међународни фактор није признао прекомјерну употребу силе, нити је икада покренут судски процес према страном војнику у БиХ који је извршио насиље или убиство грађана Републике Српске. У таквој вишегодишњој атмосфери страха, међународна заједни-

ца, на челу са високим представником, одлучила је да у „духу Дејтона“ преуреди политички систем БиХ на штету Републике Српске (*ibid.*).

Како се кршио Дејтонски споразум

Међународна заједница, непосредно након потписивања Дејтонског споразума, кренула је у правцу његове „разградње“ на штету Републике Српске, посебно јер је симболичка и идентитетска вриједност Републике Српске за српски народ у БиХ била пријетња међународном пројекту „изградње државе“ (Кестановић и др., 2021).

Из перспективе међународних актера у БиХ, највећа слабост Дејтонског мировног споразума лежала је у чињеници да је Република Српска постала трајна категорија са снажном аутономијом и међународним признањем, што је аутоматски представљало пријетњу реинтеграцији БиХ и „изградњи државе“ по западним мјерилима. Јасно је било страним представницима да без тражења алтернативних вандејтонских метода, од централизоване Босне и Херцеговине, као тобож либерално-демократске државе свих њених грађана, у којој би најбројнији народ имао и највећу количину политичке моћи, не би било ништа. Управо је то била полазна основа за покушај разградње Дејтонског споразума с циљем јачања централног нивоа власти у „духу Дејтона“, што је био основни задатак високих представника у Босни и Херцеговини (*ibid.*). О томе свједочи и Педи Ешдаун, који у својој књизи *Мачеви и њлујови* конкретно пише да је дошао у Босну и Херцеговину да разгради Дејтонски мировни споразум (Ashdown, 2007).

Без обзира на то у којој мјери су успјели у својим намјерама да на силу „изграде државу“, међународним интервенцијама у правни и политички поредак БиХ успостављена је пракса која је оставила дубок ожиљак у политичком систему, а која је свој легитимитет црпила искључиво из позиције силе, никако договора три стране.

Занимљиво је такође анализирати разлоге због којих је међународна заједница интервенисала у БиХ, занемарујући Дејтонски мировни споразум, Устав БиХ, уставе ентитета, законе и ставове изабране политичке елите. Званични одговор с њихове стране био би да је све урађено на добробит Босне и Херцеговине и њених грађана, а у оквиру процеса „изградње државе“, што наравно није био случај. На срећу Републике Српске, очигледно је да је приступ био погрешан, јер на крају нити је БиХ прекројена по мјери Бошњака и западних сила, нити је направљена мултиетничка држава „Босанаца и Херцеговаца“ који су своје етничке идентитете оставили по страни да би дали легитимитет политичком систему неке грађанске БиХ, засноване на принципу „један човек један глас“. Дакле, међународне интервенције, дугорочно посматрано, нису биле неуспјешне. Ипак, ови процеси су направили значајну политичку штету Републици Српској и српском народу, те је из тог разлога вриједно анализирати поступке дијела међународне заједнице која се одлучила на интервенционизам у БиХ мимо демократске праксе која вриједи на Западу, и то у вријеме када су најснажније и најгласније заговарали вриједности као што су људска права и грађанске слободе. Зато у наредним редовима улазимо како у теоријски приступ међународним политичким (не војним)

интервенцијама, тако и у анализу у том контексту учињеног у БиХ.

Италијански професор међународних односа са Универзитета у Тренту Роберто Белони, у својој књизи под насловом *Изградња државе и међународна интервенција у Босни*, понудио је три приступа међународним интервенцијама у слабиим и неуспјешним државама, као синтезу различитих ставова аутора као што су Ричард Каплан (Caplan, 2005); Доминик Заум (Zaun, 2007), већ цитирани Кауфман (Kaufmann, 1999), Кнаус и Мартин (Knaus & Martin, 2003); Дејвид Чендлер (Chandler, 2000) и остали. Према Белонију, постоје три приступа мијешања страног фактора у унутрашња питања слабиим и неуспјешних држава: (1) снажни интервенционизам; (2) историјски детерминизам и (3) аутономизам (Belloni, 2008, str. 28). Сваки од ових приступа Белони је анализирао у контексту Босне и Херцеговине и читаоци ће примијетити одређене сличности са већ споменутом теоријом подјеле и постлибералном изградњом мира.

Снажни интервенционизам (Belloni, 2008, str. 29–33) заговара очување и консолидацију мултиетничких држава каква је БиХ. Према овом становишту, дугорочна демократска самоуправа, економски опоравак и већа заштита људских права захтијевају широку међународну умијешаност. Тако за Мајкла Игњатијева увођење „јавних добара“ у слабе и неуспјешне државе, као што су „добра владавина“ (енгл. good governance), демократија, владавина права, али и веће поштивање људских права, даје легитимитет империјалној владавини спољног фактора са аутократским овлашћењима да изврши све потребне политичке акције (Ignatieff,

2003). Белони истиче да заговорници интервенционизма вјерују да слабост домаћих институција оправдава ове империјалне мисије и приступ „одозго према доле“ током интервенције. Они то поткрепљују ставом да земље изашле из рата не посједују нити институционални капацитет нити традицију мирног рјешавања конфликта. Иако у овом приступу можемо идентификовати *modus operandi* међународне заједнице у БиХ, који смо означили као гушење идеје, није згорег истаћи да постоје и радикални интервенционисти који су сматрали да високи представници, заједно са осталим међународним институцијама, нису до краја извршили своју „империјалну мисију“ на ширењу либерално-демократских вриједности. Према овим ауторима, међународни интервенционизам у Босни и Херцеговини требало је да буде знатно строжи. Тако Роланд Париз (Paris, 2004) сматра да међународна заједница није требало да жури с првим послеријатним изборима у БиХ, него да се више укључи у унутрашње односе, краткорочно ограничавајући локалним субјектима политичке и економске слободе, док год страни представници не креирају боље темеље за дугорочни мир и демократију. Дакле, према овим становиштима, међународна заједница је требало да направи још ригиднији протекторат, суспендујући опозиционе покушаје локалних политичких актера и дословно вољу народа, да би изградила чвршће темеље и ојачала самоодрживост Босне и Херцеговине. Зато се из перспективе ових аутора умијешаност међународне заједнице у БиХ може максимално окарактерисати као полупротекторат јер високи представници нису у потпуности суспендовали

изборе и вршење власти домаћих изабраних званичника. Зато Париз (2004) закључује да је међународна заједница требало да успостави међународни протекторат с пуним егзекутивним и легислативним овлашћењима да би промовисали либералне вриједности као што су толеранција, једнакост и људска права, умјесто што је оснаживала слабе и подијељене институције. Једноставно речено, требало је успоставити нешто слично колонијалном систему у којем не би било демократије, што би омогућило тим истим колонизаторима да на миру, без сметњи као што су избори и локална политичка воља, успостављају демократски систем заснован на западним вриједностима и тиме изврше потпуну „изградњу државе“ (Кесмановић и др., 2021).

Критикујући овај приступ, Белони истиче да овакви облици насилног увођења протектората могу да скрену у другу крајност – злоупотребу међународне интервенције као политичког алата западних држава. Као добар примјер Белони узима „контроверзну употребу бонских овлашћења“ високих представника у БиХ, као опасност која је произашла из датог ауторитета без икакве контроле (Belloni, 2008, str. 31).

У сваком случају, један облик Белонијевог снажног интервенционизма неуспјешно је примијењен у Босни и Херцеговини. Овај модел и јесте једино примјењив ако се демократска воља народа у потпуности суспендује, дјеловање локалних политичких субјеката замрзне и, на сву срећу, међународна заједница у БиХ није отишла толико далеко. Зато из данашње перспективе можемо да оцијенимо да је примјена „снажног интервенционизма“ у суштини заказала у БиХ, управо зато што је међународна

заједница, у страху да буде означена као колонизатор, на неком нивоу дозволила аутономију локалних власти и у вријеме најинтензивнијег интервенционизма. Из тога произилази да високи представници нису само наметали законе, него су и доносили одлуке о проглашењу наметнутог закона, што су онда у истовјетној форми касније верификовали у парламенту посланици, који су били дословно приморани само да гласају, без расправе и права на амандмане. Тиме се симулирала демократска пракса и воља грађана под снажном „палицом“ међународног фактора (Кестановић и др., 2021). Коначно, овај модел, иако је дијелом примијењен, дугорочно се показао као неуспјешан. С друге стране, међународна заједница ни у једном моменту није размишљала да примијени један од наредна два модела. Тиме је довела Босну и Херцеговину у стање перманентне нефункционалности, односно у политичку пат позицију из које до данас није изашла.

Наредни приступ, који Белони означава као историјски детерминизам (Belloni, 2008, str. 33–37), сматра да је очување и консолидација постконфликтних мултиетничких држава у супротности са историјским искуством западних демократија и неизбежно је да овај покушај на крају пропадне. Међународни интервенционисти треба да признају оно што је неизбежно и једино функционално – подјела Босне и Херцеговине на три моноетничке државе, прије него очување слабе државе, коју узгред и највећи број властитих држављана не жели. Као и већ поменути заговорници подјеле, и историјски детерминисти сматрају да присиљавање етничких група да дијеле нежељену државу може

дугорочно угрозити успостављени мир. Према овим ауторима, развој националних држава у Европи потврђује да је етничка и национална хомогенизација неизбежна. Односно, немогуће је потпуно зауставити конфликте, чији су основни циљеви били стварање држава, све док се не заврши њихов „природни ток“, односно док не резултирају стварањем етнички хомогених националних држава.

Идеја о очувању етничке различитости је зато илузорна (Belloni, 2008, str. 34). Управо из тог разлога, Роберт Хајден отворено каже да је практички неоствариво да Босна и Херцеговина преживи као заједничка држава једнаких народа (Hayden, 1999, str. 18). Исти је и став Гејла Стокса, који тврди да стабилност може доћи само када се поново исцртају државне границе на основу етничких линија, као и у остатку Европе (Stokes, 2003, str. 204). На тој линији су и Тимоти Вотерс (Waters, 2004) и Александар Даунс (Downes, 2007), кад кажу да ће Босна и Херцеговина постићи мир и стабилност тек након њеног формалног распада.

Међутим, без обзира на то што историјски детерминисти, као и теоретичари подјеле, прилично аргументовано бране своје тезе, њихово становиште је суштински супротно од доминантне либерално-демократске парадигме „изградње државе“, што дио међународне заједнице у контексту БиХ упорно заговара. Зато ниједан мировни план током нити приједлог реформе након грађанског рата у БиХ није био супротан овој политичкој парадигми. Белони то објашњава прегледом контрааргументата тезама историјских детерминиста, што је ваљда било довољно да се такав приступ *a priori* одбаца.

Тако код Белонија (Belloni, 2008, str. 35–36) проналазимо могуће слабости историјског детерминизма у контексту Босне и Херцеговине: (1) Заговорници овог приступа полазе од претпоставке да је етничка различитост проблем који може да разријеша само неизбјежан историјски развој етнички хомогене националне државе. Према њиховим критичарима, управо примјер (сада већ Сјеверне) Македоније то негира, наводећи ову државу као добар примјер суживота Македонаца и Албанаца. (2) Наредни контрааргумент истиче да историјски детерминизам потцјењује домет међународног интервенционизма када је ријеч о управљању безбједносном дилемом. Ови аутори тврде да послеријатна етничка подјела не рјешава безбједносну дилему, већ прије може појачати напетости међу групама. Аргумент за ову тврдњу проналазе у (наводно) позитивним примјерима повратка избјеглог и расељеног становништва у њихове пријератне домове, што је, према овим ауторима, главни доказ успешне транзиције из рата у мир и демократију (из данашње перспективе сувишно је доказивати да овај аргумент свакако не стоји – прим. аут.). (3) Посљедњи контрааргумент тезама историјског детерминизма тиче се њихове централне перспективе која није утемељена у телеолошкој идеји да је етнички хомогена национална држава повијесно неизбјежна, него на начелу да је историја у југоисточној Европи прије циклична него линеарна. Дакле из тезе о цикличности, историјски детерминисти црпе аргументе да ће народи у БиХ наставити ратовати све док не постигну своје етнички чисте националне државе, што се уклапа у још једну Белонијеву категорију под

називом историјски рецидивизам. То је управо и полазна основа за критичаре који тврде да је погрешно народе у БиХ посматрати као затворенике који, кад једном изађу из затвора, према свим статистикама, имају више шансе да поново почине кривично дјело, него остатак популације. Једноставно, критичари историјског детерминизма, али и рецидивизма, сматрају да ове тезе нису примјењиве на друштва и државе (Кесмановић и др., 2021).

Наравно, Белони је аутор који и сам не припада кругу историјских детерминиста, те примјећујемо, из данашње перспективе, да је у својој књизи из 2008. године превише оптимистично посматрао друштвено-политички развој Босне и Херцеговине, сматрајући да ће међународне интервенције на крају уродити плодом трансформишући БиХ у либерално-демократску мултиетничку државу у којој више неће постојати етничке подјеле. Зато је веома строго оцијенио заговорнике територијалне подјеле БиХ на основу етничких линија и њихов песимизам према улози међународне заједнице у изградњи државе, те ове ауторе на крају оптужио за расизам (*ibid.*).

Посљедњи приступ по Белонију назива се аутономизам (Belloni, 2008, str. 37–40), који без обзира на могуће ограничене резултате међународне интервенције, заговара да држављани Босне и Херцеговине у коначници треба да буду сами одговорни за рјешавање властите судбине и да буду ослобођени спољашњег утицаја. Аутономисти дијеле мишљење историјских детерминиста да државе није могуће водити споља, и да успјешна изградња државе зависи искључиво од локалних лидера и домаће инсти-

туционалне одговорности. Неки аутономисти чак тврде да су домаћи капацитети у суштини и уништени међународном интервенцијом, те да би се обновили, неопходно је што прије дати могућност локалним политичким факторима да узму ствари у своје руке.

Другим ријечима, према овом приступу, успјех локалних политичких актера у правцу превазилажења политичке кризе обрнуто је пропорционалан динамици међународне интервенције. И ово се, према овим ауторима, могло примијенити и за вријеме рата. Наиме, аутономисти тврде да је рат у БиХ требало да се заврши својим „природним током“, односно да побиједи јача страна која би онда одредила своју визију помирења. У случају да рат не исцрпи свој „природни ток“ и мирно рјешење се наметне страним мијешањем, без договора локалних страна, према овим ауторима, реална је могућност да ће рат почети поново, по одласку страног фактора (*ibid.*). На тој линији је и Сузан Вудворд (Woodward, 1999), која тврди да је Дејтонски мировни споразум примјер како не треба завршити грађански рат, јер је дословно приморао етничке групе да признају право другима на постојање и подјелу власти, креирајући тако домаћу равнотежу моћи, а у исто вријеме оставивши неријешеним постојеће политичке проблеме који су и довели до рата. Зато су веома слабе шансе да дугорочно успије изградња демократског и мултиетничког друштва заснована на овим основама.

Једна друга, суптилнија верзија аутономистичке перспективе, критикује постдејтонску континуирану спољну умијешаност у политичке, друштвене и економске односе у БиХ и не

прихвата аргумент да међународне организације имају право да се мијешају у сва питања у БиХ зато што су добили мандат за стварање и промоцију локалних демократских институција (Belloni, 2008, str. 38). То је уједно и разлог што Дејвид Чендлер сматра да међународни консензус о демократизацији и изградњи мира нема никакве везе ни са демократијом ни са Босном и Херцеговином (Chandler, 2000, str. 188). Према овом аутору, основни разлог за умијешаност међународних организација у унутрашња питања у БиХ своди се на обезбјеђивање њихове нове постхладноратовске стратешке улоге. Другим ријечима, када се поставило питање сврхе постојања тих међународних организација (на првом мјесту НАТО пакта) у новом униполарном свијету, интервенција у БиХ (и не само у БиХ) постала је инструмент путем којег је дошло до њихове трансформације која им је обезбиједила нову међународну улогу. Тако су кроз дјеловање и активности у ратној и постратној БиХ ове организације стекле основу за даље постојање, али што Чендлер истиче – на штету истинске демократије у Босни и Херцеговини. На крају, овај аутор позива међународну заједницу да своје интервенције смањи на минимум, како би народи у Босни и Херцеговини почели самостално да раде на свом даљем путу (Chandler, 2000, str. 198).

О тој теми су писали и Кнаус и Мартин (2003), који су отишли корак даље, те позицију високог представника који никоме није одговоран (ако изузмемо њихова ранија провизорна подношења полугодишњих извјештаја Савјету безбједности УН – прим. аут.) и чија овлашћења на подлијежу контроли локалног становништва,

поистовјећују са европским колонијалним искуством. Ови аутори такође примјећују једну нелогичност – да је високи представник практиковао своја овлашћења у име и за корист народа у БиХ, али да је уједно сам одређивао шта је то „воља народа“, што је неријетко било у супротности са гледиштем изабраних представника тих истих народа. У суштини, ови аутори сматрају да је међународно наметање одлука дословно фрустрирало вољу грађана БиХ који су на слободним изборима изабрали своје лидере. Чињеница јесте да изабрани лидери често нису дјеловали политички, у складу са циљевима и аспирацијама дијела међународне заједнице у БиХ, али што Кнаус и Мартин с правом закључују, то их није чинило мање легитимним. Зато су у суштини аутономисти заговарали (и неки од њих заговарају и даље) да након свих ових година, међународно присуство у БиХ треба једноставно окончати. Белони (2008, str. 39) критикује и заговорнике аутономистичке перспективе, сматрајући да смањивање међународне интервенције не би било добро рјешење за БиХ. Он сматра да аутономисти занемарују реалност политичког живота, јер не узимају у обзир окружење у којем се интервенција дешава. Односно, Белони своди критику на познати аргумент да народи у БиХ не преузимају контролу и управљање Босном и Херцеговином зато што им то међународни фактор не дозвољава, већ зато што се не могу међусобно договорити у којем би правцу одвели БиХ.

Основна слабост овог аргумента лежи у питању: ко то одређује шта је исправан пут? Проблем са међународним фактором у БиХ произилази из чињенице да они од краја рата до

данас покушавају да задрже по њима „исправан курс“ и не дозвољавају политичким елитама да предефинисани политички правац доведу у питање (Кестановић и др., 2021). Да бисмо доказали ову тврдњу, замислимо хипотетичку ситуацију у којој су три конститутивна народа коначно договорили заједнички курс БиХ – да одуштају од интегративних процеса, да ће у наредном периоду водити БиХ у правцу војне неутралности и економског јачања на основу трговинске сарадње са нпр. Народном Републиком Кином. Када се вратимо на Белонијев аргумент, у овој хипотетичкој ситуацији дошло би до договора три конститутивна народа у којем правцу би водили БиХ, из чега произилази да не би више било потребе за мијешањем дијела међународне заједнице у унутрашња питања БиХ. Тако би Босна и Херцеговина на хипотетичком нивоу самостално наставила пут у договореном правцу без страних утицаја. Оно што се намеће као питање јесте: да ли би се у том случају међународна заједница повукла из БиХ под образложењем да су завршили посао, јер је постигнут договор у којем су домаћи лидери одлучили да на бази консензуса заједнички управљају будућношћу БиХ у правцу другачијем од предефинисаног курса међународне заједнице? Иако је ова ситуација хипотетичка, сматрамо да се то не би десило. Другим ријечима, Белонијева критика на аргументе аутономиста једноставно не стоји, јер међународни фактор није само присутан у БиХ с циљем да чекају и подстичу унутрашњи договор и кад до њега дође да се просто повуку, него да наметну „политички курс“ Босни и Херцеговини (*ibid.*).

Када размотримо сва три приступа међународним интервенцијама, јасно је да су земље

Запада, на челу са САД, примијениле у БиХ први модел „снажне интервенције“, али ограниченог интензитета. Друга два модела никада нису озбиљније разматрана јер су просто у супротности и са идеолошким и програмским циљевима дијела међународне заједнице у БиХ. Из тога можемо извести још један закључак, да међународна заједница никада није ни намеравала да од БиХ направи функционалну консоцијацијску демократију, јер би у том случају тражила реалан и изводљив модел, заједно са локалним изабраним политичким актерима. Напротив, њихова политичка улога у ремоделирању политичког система БиХ, уз занемаривање воље конститутивних народа, прије свега Срба и науштрб уставних надлежности Републике Српске, довела је до дугорочне политичке „пат позиције“ (*ibid.*). Управо у овом закључку крије се и доказ дијела хипотезе овог рада, да је међународна заједница својим интервенцијама у политички и правни систем БиХ довела до мањка функционалности државне заједнице БиХ. Када је ријеч о другом дијелу радне хипотезе, да је тренутно стање политичког система БиХ ближе дисолуцији него некој консолидацији кроз интегративне процесе, додатно ћемо поткријепити у наставку текста.

Успон и пад високог представника

До данашњег дана не постоји сагласност између Републике Српске и канцеларије ОХР-а о томе која су то стварна дејтонска овлашћења високог представника. Још је в. п. Карлос Вестендорп тврдио у интервјуу за Слободну Босну

(од 30. 11. 1997) да: „Ако пажљиво прочитате Дејтонски мировни споразум [...] Анекс 10 ми чак даје могућност да сам интерпретирам своја овлашћења“ (Westendorp, 1997). Другим ријечима, од самих почетака дејтонске Босне и Херцеговине, међународна заједница је успоставила праксу засновану на становишту да су овлашћења високог представника у суштини производ његове властите интерпретације Анекса 10 Дејтонског мировног споразума (анекс се назива Споразум о цивилној имплементацији), а не експлицитно дефинисаног мандата у том истом анексу (Кестановић и др., 2021). Као што добро примјећује Милан Благојевић, и Резолуција Савјета безбједности Уједињених нација бр. 1031 од 15. децембра 1995. године потврђује успостављање високог представника који ће дјеловати у складу са Анексом 10 Дејтонског споразума и „надгледати имплементацију мировног споразума, мобилисати и према потреби давати смјернице и координисати активности укључених цивилних организација и агенција“, из чега се јасно види да ни Савјет безбједности УН није овластио високог представника да предузима било шта изван његових интерпретативних овлашћења у домену цивилне имплементације споразума (Blagojević, 2018, str. 114). Када Благојевић употребљава категорију „интерпретативна овлашћења“, он не мисли на Вестдорпову конструкцију о праву високог представника да сам интерпретира своја овлашћења, него напротив, да остане у дефинисаним оквирима члана 2. да „надгледа, одржава, координише, олакша, учествује, периодично извјештава, даје смјернице, прима извјештаје и тумачи“ како стоји у Анексу 10, те из тога Благојевић закључује да

високи представник (1) нема право да креира било какву правну норму и (2) да се његова тумачења значења било које одредбе из Анекса 10 правно могу кретати само у границама овлашћења која су му дата тим анексом (*ibid.*). Чак и бивши сарадник ОХР-а Метју Периш тврди да су дужности високог представника наведене у Анексу 10 претежно консултативне, посматрачке и извјештајне природе, те је његова функција (требалода буде – прим. аут.) ограничена на координацију рада других међународних организација, посматрање и апеловање на домаће службенике да се повинују својим дејтонским обавезама (Parrish, 2017, str. 86).

Дакле, интерпретативна овлашћења цивилне имплементације мировног рјешења не подразумевају право високог представника да врши измјену устава, доношења закона, смјењивања појединаца и сл., нити да високи представник може ући у позицију било ког органа власти. Ипак све се ово дешавало, зато Благојевић с правом закључује да је Анекс 10 Дејтонског мировног споразума послужио да се створи каква-такав правни основ за егзистенцију високог представника, док се за његова „овлашћења“ побринуо неко сасвим други (Blagojević, 2018, str. 118).

Неколико дана прије потписивања Дејтонског мировног споразума у Паризу, одржана је Конференција за имплементацију мира 8. и 9. децембра 1995. године у Лондону, у којој нису дата никаква додатна овлашћења високом представнику, али је зато створен нови оквир из којег ће у наредним годинама, умјесто спомених интерпретативних овлашћења (да „нагледа“, „одржава“, „координише“, „олакшава“, „извјештава“, „усмјерава“), високи представник

присвојити сасвим нова вандејтонска извршна овлашћења да „усваја“, „суспендује“, „поништава“, „намеће“, „наређује“, „кажњава“, „смјењује“, „доноси одлуке“ и сл. Током Конференције у Лондону основан је Савјет за имплементацију мира – ПИК (енгл. Peace Implementation Council – PIC), који чини 55 самоизабраних држава и међународних организација и проглашено је да ће ово тијело бити насљедник Међународне конференције о бившој Југославији (енгл. ICFYU). Наглашавамо да ова организација до данас није утемељена ни на Дејтонском споразуму нити на резолуцији Савјета безбједности Уједињених нација, него свој легитимитет црпи из наводног континуитета са Међународном конференцијом о бившој Југославији. На основу тога формиран је и управни одбор Савјета за имплементацију мира као управљачко тијело под предједавањем високог представника, у чијем саставу се налазе представници САД, Русије (од јула 2021. године Руска Федерација је замрзнула свој статус у управном одбору због нелегалног избора Кристијана Шмита на функцију високог представника, а од фебруара 2022. Русија је престала са финансирањем ОХР-а – прим. аут.), Француске, Њемачке, Јапана, Канаде, Италије, Велике Британије, Предсједништва ЕУ, Европске комисије и Организације исламске конференције коју представља Турска, али не и Србија и Хрватска као потписнице споразума (Kestmanović i dr., 2021).

Дејвид Чендлер, стручњак за Дејтонски споразум са Универзитета у Вестминстеру истиче: „ПИК је био само правна измишљотина са циљем да се међународна управа над дејтонским процесом учини кохерентном, али без рестриктивних

стега међународног права. Паулина Невил Џоунс, бивши политички директор Министарства иностраних послова Велике Британије и вођа британске делегације на дејтонској мировној конференцији (данас баронеса и члан британског Дома лордова – прим. аут.), била је пресудна за успостављање ПИК-а. Како је касније навела: „Сви су знали да се ради о подвали. Али сви су такође знали да морамо нешто да смислимо“ (Chandler, 2005, str. 338). Другим ријечима, дио међународне заједнице свјесно је прекршио Дејтонски мировни споразум у Лондону чак и прије његовог потписивања, с намјером да успостави механизам за будућа правна насиља, првенствено на штету Републике Српске и српског народа, а изван оквира међународног права (Кестановић и др., 2021).

Важно је истаћи да су на Конференцији у Лондону децембра 1995. године усвојени циљеви као што су: креирање климе стабилности и безбједности у БиХ; успостављање оквира за демократију и владавину права; заштита и промоција људских права; успостављање отвореног и слободног економског тржишта у БиХ; брзи почетак економске реконструкције; нормализација односа итд. Благојевић истиче да ни у овим циљевима, као ни у Анексу 10, не постоји ништа што би послужило као ослонац за правно насиље високог представника које ће касније услиједити и које ће добити пуну подршку дијела међународне заједнице (Благојевић, 2018, str. 119). Чак ни касније формулисана тзв. бонска овлашћења неће имати утемељење у праву, него у позицији силе дијела међународне заједнице која је наметнула своје тумачење тих овлашћења.

Настала на конференцији у Бону двије године након Дејтона, по којем су и добила назив, тзв. бонска овлашћења произилазе из члана 11. став 2. документа под називом Босна и Херцеговина 1998 – Самоодржива структура (Bosnia and Herzegovina 1998: Self-sustaining Structure) који је ПИК усвојио на конференцији и у којој је наведено да ово тијело без икаквог правног ауторитета „поздравља намјеру високог представника да користи свој врховни ауторитет на терену у погледу тумачења Споразума о цивилној имплементацији мировног споразума (Анекс 10) с циљем олакшања разрешења тешкоћа доношењем обавезујућих одлука, кад он процијени да је неопходно, о наредним питањима:

1. вријеме, мјесто и предсједавање састанцима заједничких институција;
2. привремене мјере које ступају на снагу кад стране нису у могућности да постигну споразум и које остају на снази све док Предсједништво или Савјет министара не усвоји одлуку о том питању у складу са Мировним споразумом;
3. друге мјере за обезбјеђење имплементације Мировног споразума у цијелој Босни и Херцеговини и њеним ентитетима, као и неометаног рада заједничких институција. Такве мјере могу укључивати активности против лица која обављају јавну службу или функционера који изостају са састанака из неоправданих разлога или за које високи представник сматра да нарушавају правне обавезе успостављене Мировним споразумом или рокове за њихово имплементирање“ (PIC Bonn Conclusions, 1998).

Цитирани став 2. представља самодовољно и самопрокламовано диктаторско овлашћење високог представника, познатије као „бонска овлашћења“, на основу којих је почео да „усваја“, „суспендује“, „поништава“, „намеће“, „наређује“, „кажњава“, „смјењује“, „доноси одлуке“ и сл. Тако су наметнуте на десетине закона, 105 амандмана на уставе Републике Српске и ФБиХ, без судског процеса кажњене су стотине грађана БиХ српске националности, укидане су одлуке Уставног суда, да би се на крају пред овим судом забранили поступци којим би се на било који начин оспоравале неке његове одлуке (Кестановић i dr., 2021).

У својој књизи *Босански њаралисани мир* бивши шеф Међународне кризне групе за Балкан и службеник ОХР-а (2006–2014) Кристофер Бенет сматра да су „бонска овлашћења“ оригинално замишљена као средство за разбијање процедуралних застоја и рјешавање конкретних пријетњи имплементацији мира, међутим она су „еволуирала“ у примарни алат за унапређење реформи (Bennett, 2016, str. 169). За разлику од њега, други бивши ОХР сарадник Метју Периш признаје да је ПИК-ова Бонска декларација сасвим супротна духу и слову Анекса 10 Дејтонског мировног споразума и правно потпуно неодбрањива (Parish, 2007, str. 14.). Ипак, то није спријечило бројне високе представнике да примјењују „бонска овлашћења“ као неограничени израз политичке моћи у БиХ.

Једино је први високи представник у БиХ Карл Билт (децембар 1995. – јун 1997) остао у оквиру својих овлашћења дефинисаних Анексом 10 ДМС. Сви остали су изашли из тог оквира, употребљавајући нелегална „бонска

овлашћења“, почевши од Карлоса Вестендорпа (јун 1997. – јул 1999), Волфганга Петрича (август 1999. – мај 2002), Педија Ешдауна (мај 2002. – јануар 2006), Кристијана Шварц-Шилинга (јануар 2006. – јул 2007), Мирослава Лајчака (јул 2007. – март 2009) и на крају Валентина Инцка (март 2009. – јул 2021). У овом дијелу треба споменути и име Кристијана Шмита, њемачког политичара са привременим боравком у Босни и Херцеговини, којег дио међународне заједнице данас идентификује као насљедника Валентина Инцка на мјесту високог представника, а којег не признају нити Руска Федерација и Народна Република Кина исказавши јасно негативне ставове на сједницама Савјета безбједности УН, нити Република Српска. Наиме, Кристијан Шмит није изабран за високог представника релевантном резолуцијом Савјета безбједности УН, како је прописано чланом 1 Анекса 10, него да би се заобишао вето Русије и Кине у Савјету безбједности, амбасадори земаља чланица управног одбора Савјет за имплементацију мира (без сагласности Руске Федерације) изабрали су Шмита маја 2021. године на мјесто високог представника у БиХ.

Оно што је важно нагласити за потребе доказивања наше радне хипотезе, јесте да Дејтонски мировни споразум нигдје није омогућио високом представнику диктаторску моћ, какву је присвојио на основу тумачења документа под називом Босна и Херцеговина 1998 – Самоодржива структура, уз прећутну подршку најмоћнијих држава Запада. Примјена „бонских овлашћења“ је, парадоксално, довела до низа кршења људских права које би грађани БиХ требало да уживају под гаранцијом управо те

међународне заједнице. Али сва примјена се заснивала са позиције моћи и силе, а никако са позиције права. Да је у питању била велика превара, касније ћемо сазнати чак и од самих актера. Тако је Карлос Вестендорп, високи представник који је и сам учествовао на Бонској конференцији, касније признао: „На Бонској конференцији, успјели смо да уведемо метод којим високи представник може да доноси те одлуке, што, правно гледајући, није баш у складу са Дејтоном [...] Морам признати да то и није било баш легално“ (Merdzanovic, 2015, str. 256).

У том контексту пише и др Мирослав Барош са Универзитета Шефилд Халам: „У правном смислу, присвајање овлашћења високог представника је *ultra vires*; не постоји ни правни основ ни образложење ни за једно овлашћење изван овлашћења предвиђених Дејтонским споразумом, а то су: праћење и помоћ у спровођењу цивилних аспеката уговора“ (Baros, 2010). Такође, у правној анализи бонских овлашћења, објављеној у *Геџинџенском журналу међународној права*, аутор Тим Бенинг закључује: „Бонска овлашћења не могу се квалификовати као законом дато овлашћење. Њихово постојање је моћна, али обмањујућа правна фикција“ (Banning, 2014, str. 302). Исти став заступа и бивши британски амбасадор у БиХ Чарлс Крафорд, који у свом тексту из 2011. године под називом „Босна: Бонска овлашћења отпузаше према умирању“ истиче: „Импресивна ствар је била да, колико сам ја могао да видим, бонска овлашћења нису имала никакав стваран правни основ. Изродила су се у међународно политичко блефирање у игри моћи, коју су високи представници узастопно умотавали у

правнички језик да би цијела ствар изгледала импозантно и неизбјежно“ (Crawford, 2011).

На крају можемо закључити да је примјена нелегалних „бонских овлашћења“ прекројила дејтонску архитектуру Босне и Херцеговине, направивши тако хаотичну ситуацију, да данас постојећи Устав БиХ, као Анекс 4 Дејтонског мировног споразума, уопште не одговара постојећем стању, што је посљедица бројних наметања од стране високих представника која до данас нису накнадно конституционализована. Одлуке и наметања високих представника на основу тзв. бонских овлашћења произвели су значајне разлике између тренутне политичко-правне и дефинисане уставне структуре БиХ. Управо ове разлике отежавају функционисање државне заједнице и стварају плодно тле за могући крах политичког система.

У књизи *Срећан животић* бивши високи представник Педи Ешдаун пише: „Посао међународног високог представника у Босни и Херцеговини је да пази на имплементацију цивилног аспекта Дејтонског мировног споразума – другим ријечима, да гради мир који је Дејтон креирао. Практично, то је значило да је мој посао могао бити широк колико год сам ја то желио да направим, од образовања до људских права, управљања извршном влашћу, покретања економије, па до реструктурирања саобраћајног система, реконструкције кућа, реформе медија, итд. У овом послу, могао сам да се умијешам у било шта и да преузем контролу свега што сам хтио. Да би ми помогли да се умијешам у све, имао сам на располагању Уред високог представника (ОХР) са око 800 запослених и буџет од 36 милиона евра. А да би ово моје уплитање у сваку

пору живота било забавније, дате су ми огромне власти назване 'бонска овлашћења', на основу којих сам могао наметати законе [...] смјењивати функционере и политичаре који блокирају или спречавају имплементацију Дејтонског споразума. [...] Управо је то био наш задатак 2002. године: почетак изградње институција ефективне власти. И то је подразумевало почетак постепене разградње структуре Дејтона [...] да бисмо изградили државу за коју су се многи борили и умирали да би спрјечили њено настајање" (Ashdown, 2010, str. 346–352). Интересантно је да покојни Ешдаун није посебно обраћао пажњу на то да ће овим реченицама дати крунски доказ да улога високог представника у БиХ представља један специфичан модел ауторитаризма, који је, како видимо, у неким сегментима и забављао високе представнике (Кестановић i др., 2021).

Овај цијели систем владања високог представника професор уставног права Милан Благојевић назвао је „технологија охаеризма“, што представља један специфичан и прилично јединствен модел ауторитарне владавине не-изабраног појединца (више о овом моделу у: Благојевић, 2018).

Закључак

На крају, важно је истаћи да Босна и Херцеговине у вријеме писања овог рада нема високог представника. Поменути Кристијан Шмит је захваљујући правном насиљу дијела међународне заједнице заузео позицију у ОХР-у и уз њихову подршку почео да симулира функцију високог представника и његово диктаторско понашање,

јавно се представљајући као високи представник без подршке Савјета безбједности УН. Управо његове активности најбоље поткрепљују радну хипотезу овог рада да је међународни фактор у БиХ одговоран за мањак функционалности и за потенцијални пут у распад државне заједнице.

Валентин Инцко је пред сам крај мандата донио одлуку о измјени Кривичног закона БиХ којим се криминализује изражавање одређених мишљења о грађанском рату у БиХ чиме је уврстио вербални деликт у кривични законик, а с циљем да онемогући свако пропитивање и јавно валоризовање наметнутог наратива о догађајима у Сребреници од јула 1995. године. Кристијан Шмит који се лажно представља као високи представник, наставио је диктаторско понашање и у јулу 2022. године наметнуо прве измјене Изборног закона БиХ, да би ново наметање одредаба истог закона поновио само сат времена након затварања бирачких мјеста у изборној ноћи октобра 2022. године, чиме се директно умијешао у изборни процес у БиХ. Као посљедица тога Бошњаци су организовали уличне протесте у Сарајеву пред зградом ОХР-а, али без успјеха. Да би доказао да су његова диктаторска овлашћења изнад три устава у БиХ, Шмит је извршио још једно наметање. Суспендовао је Устав Федерације БиХ на један дан да би на тај начин погодовао формирању Дома народа Парламента ФБиХ и будуће владе овог ентитета. Ипак, врхунац свог диктаторског понашања, уз подршку западног дијела међународне заједнице, Шмит је манифестовао јула 2023. године, када је наметнуо допуну Кривичног закона БиХ у који уводи ново кривично дјело „неспровођење одлука високог представника“ са могућношћу казне затвора од шест мјесеци

до пет година. Ово представља врхунац диктаторске позиције међународне заједнице у БиХ, да се воља колонизатора наметнутог од стране неколико држава Запада постави на ниво „врховног закона“ у БиХ. Тиме је коначно показано да је сврха међународне заједнице у БиХ да кроз диктаторска наметања изврши трајне промјене политичког система уз суспендовање међународног права, Дејтонског мировног споразума, људских права, владавине права итд. Чињеница да су међународне интервенције наштетиле уставном систему БиХ, правном поретку уз на-

метнуте измјене политичког система, говори нам да је могућност да држава у таквом стању крене путем дисолуције сасвим могућа. Фактори који би нам одредили степен извјесности и динамику распада, као и карактер и посљедице дисолуције, нису предмет овог рада. Овим смо доказали да је међународни интервенционизам у БиХ трајно успоставио мањак функционалности и створио плодно тле за дисолуцију, а којим би интензитетом, у ком временском оквиру и у којим околностима до тога могло доћи, предмет је будућих истраживања.

References/Литература

- Antić, Č., Kecmanović, N. (2016). *History of the Republic Srpska*. Beograd: Nedeljnik, Banjaluka: Službeni glasnik Republike Srpske. [In Serbian]
- Ashdown, P. (2007). *Swords and Ploughshares: Bringing Peace to the 21st Century*. London: Orion.
- Ashdown, P. (2010). *A Fortunate Life: The Autobiography of Paddy Ashdown*. London: Aurum Press.
- Banning, T. (2014). The 'Bonn Powers' of the High Representative in Bosnia Herzegovina: Tracing a Legal Figment. *Goettingen Journal of International Law*, VI (2), 259-302. Available at: https://www.gojil.eu/issues/62/62_article_banning.pdf.
- Barnett, M. (2006). Building a Republican peace: Stabilizing states after War. *International Security*, XXX (4), 87-112. Available at: <https://www.jstor.org/stable/4137530>.
- Baros, M. (2010, December 14). The High Representative for Bosnia and Herzegovina: A Requiem for Legality. EJIL: Talk! – Blog of the *European Journal of International Law*. Retrieved from: <https://www.ejiltalk.org/the-high-representative-for-bosnia-and-herzegovina-a-requiem-for-legality>. Accessed: 29. 11. 2023.
- Belloni, R. (2008). *State Building and International Intervention in Bosnia*. London: Routledge.
- Bennett, C. (2016). *Bosnia's Paralysed Peace*. London: Hurst & Co.
- Blagojević, M. (2018). *Chrestomathy of Achaerism Technology – A Chronicle of a National and Constitutional Pathology*. Banjaluka: Službeni glasnik Republike Srpske. [In Serbian]
- Brubaker, R. (1996). *Nationalism reframed: Nationhood and the national question in the New Europe*. New York: Cambridge University Press

- Caplan, R. (2005). *International Governance of War-torn Territories: Rule and Reconstruction*. Oxford: Oxford University Press.
- Chandler, D. (2000). *Bosnia: Faking Democracy After Dayton*. London: Pluto Press.
- Chandler, D. (2005). From Dayton to Europe. *International Peacekeeping*, XII (3), 336–349. DOI: 10.1080/13533310500074077
- Clausewitz, C. v. (2007). *On War*. New York: Oxford University Press.
- Crawford, C. (2011). Bosnia: the Bonn Powers Crawl Away to Die. Retrieved from: <http://charlescrawford.biz/2011/07/05/bosnia-the-bonn-powers-crawl-away-to-die>. Accessed: 29. 11. 2023.
- Downes, A. B. (2007). The Problem with Negotiated Settlements to Ethnic Civil Wars. In: M. Bloom and R. Licklider (eds). *Living Together After Ethnic Cleansing: Exploring the Chaim Kaufmann Argument*. New York: Routledge.
- Ghali, B. B. (1992). *An Agenda for Peace*. New York: United Nations.
- Ghali, B. B. (1995). *Supplement to an Agenda for Peace*. New York: United Nations.
- Hayden, R. M. (1999). *Blueprints for a House Divided: The Constitutional Logic of the Yugoslav Conflicts*. Ann Arbor MI: University of Michigan Press.
- Ignatieff, M. (2003). *Empire Lite: Nation-building in Bosnia, Kosovo and Afghanistan*. London: Penguin.
- Kasapović, M. M. (2005). *Bosnia and Herzegovina, divided society and unstable state*. Zagreb: Politička kultura. [In Croatian]
- Kaufmann, C. (1996). Possible and Impossible Solutions to Ethnic Civil Wars. *International Security*, XX (4), 136-175. Doi: <https://doi.org/10.1162/isec.20.4.136>
- Kaufmann, C. D. (1999). When All Else Fails: Evaluating Population Transfers and Partition as Solutions to Ethnic Conflict. In: B. F. Walter and J. Snyder (eds). *Civil Wars, Insecurity and Intervention*. New York: Columbia University Press.
- Kellas, J. G. (2004). *Nationalist Politics in Europe – The Constitutional and Electoral Dimensions*. London: Palgrave MacMillan.
- Kecmanović, N., Vranješ, A., Budimir, Ž. (2021). *Rise of An Idea – Freedom and Autonomy of the Republic Srpska and the Role of Milorad Dodik*. Beograd: Službeni glasnik. [In Serbian]
- Knaus, G., Martin, F. (2003). Travails of the European Raj. *Journal of Democracy*. XIV (3), 60–74. Available at: <https://www.journalofdemocracy.org/wp-content/uploads/2012/04/KnausandMartin.pdf>
- Leroux-Martin, P. (2014). *Diplomatic Counterinsurgency: Lessons from Bosnia and Herzegovina*. New York: Cambridge University press.
- Merdzanovic, A. (2015). *Democracy by Decree – Prospects and Limits of Imposed Consociational Democracy in Bosnia and Herzegovina*. Stuttgart: Ibidem Press
- O’Hanlon, M. (1998). Turning the Bosnia Ceasefire into Peace. *The Brookings Review*, XVI (1), 41–44. Doi: <https://doi.org/10.2307/20080768>
- Orr, R. C. (2004). The United States as Nation Builder. In: R. Orr (ed.) *Winning the Peace: An American Strategy for Postconflict Reconstruction* (3–18). Washington: Center for Strategic and International Studies.

- Paris, R. (2004). *At War's End: Building Peace After Civil Conflict*. New York: Cambridge University Press
- Parish, M. (2009). *A Free City in the Balkans: Reconstructing a Divided Society in Bosnia*. London: I. B. Tauris.
- Parish, M. (2017). *A free city in the Balkans: reconstructing a divided society in Bosnia*. Brčko: Brčanski demokratski forum.
[In Bosnian]
- Pasch, P. (2012). *Bosnia and Hercegovina 2025: Scenarios on Future Developments*. Sarajevo: Friedrich Ebert Stiftung. [In Bosnian]
- PIC Bonn Conclusions. (1998). *Bosnia and Herzegovina 1998: Self-sustaining Structures*. Retrieved from: <http://www.ohr.int/pic-bonn-conclusions/?print=pdf>. Accessed: 30.11.2023.
- Sebastián-Aparicio, S. (2014). *Post-War Statebuilding and Constitutional Reform – Beyond Dayton in Bosnia*. London: Palgrave Macmillan.
- Stokes, G. (2003). Solving the Wars of Yugoslav Secession. In: N. M. Mainark and H. Case (eds). *Yugoslavia and Its Historians: Understanding the Balkan Wars of the 1990s*. Stanford CA: Stanford University Press.
- Waters, T. W. (2004). Contemplating Failure and Creating Alternatives in the Balkans: Bosnia's Peoples, Democracy, and the Shape of Self-Determination. *Yale International Law Journal*, Vol. XXIX, 423–475. Available at: <https://www.repository.law.indiana.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1324&context=facpub>.
- Westendorp, C. (1997). Interview: Carlos Westendorp, High Representative in BiH. *Slobodna Bosna*, 30 November 1997. Downloaded from: <http://www.ohr.int/?p=57486>. Accessed on 30 November 2023.
- Woodward, S. L. (1999). How Not to End a Civil War. In: Snyder, J. and Walter, B. (eds). *Civil War, Insecurity, and Intervention*. New York: Columbia University Press.
- Zaum, D. (2007). *The Sovereignty Paradox: The Norms and Politics of International Statebuilding*. Oxford: Oxford University Press

Aleksandar S. Vranješ

University of Banja Luka

Faculty of Political Sciences

Banja Luka (Republic of Srpska - Bosnia & Herzegovina)

Željko M. Budimir

University of Banja Luka

Faculty of Political Sciences

Banja Luka (Republic of Srpska - Bosnia & Herzegovina)

Bosnia and Herzegovina between International Interventions and Dissolution

34 |

Summary

The state building process of Bosnia and Herzegovina beyond the provisions of the Dayton Peace Agreement has been implemented by the West for twenty-eight years through different forms. The goals which they failed to achieve in Dayton, they have tried to achieve by force, punishments, over-voting by foreign judges, impositions by high representatives, and by transferring the competences from the entities to a state level and suspending democracy. Their goal was to dismantle the Dayton Agreement and strengthen the state level government at the cost of the entity's autonomy, but instead of unitarization, they turned B&H into a weak protectorate. Today, Bosnia and Herzegovina has a huge discrepancy between the Dayton constitutional system and the situation on the ground caused by decades of various foreign interventions in its political and legal system. The lack of potential solutions for getting out of the objectively dysfunctional state further strengthened the impression that B&H is moving in the direction of dissolution. The main focus of this paper is the claim that the interventions undertaken by one part of the international community in B&H have increased the potential of the dissolution of Bosnia and Herzegovina.

Keywords: Bosnia and Herzegovina, international interventions, Dayton Agreement, legal violence, dysfunctionality of the state